

TADEUSZ ZEMBRZUSKI

Uniwersytet Warszawski

ŻĄDANIE EWENTUALNE, CZYLI KILKA UWAG O POTRZEBIE UREGULOWANIA INSTYTUCJI W USTAWIE PROCESOWEJ

1. WSTĘP

W typowej sprawie cywilnej występuje spór jednego powoda przeciwko jednemu pozwanemu o jedno roszczenie¹. Instytucja żądania ewentualnego wprowadza odstępstwo od tego założenia². Konstrukcja świadcząca o złożoności stosunków społecznych oraz o bogactwie prawa prywatnego została wypracowana w doktrynie prawa procesowego pod koniec XIX stulecia. Sięganie do dorobku i tradycji prawa austriackiego (*Eventualbegehren*) oraz niemieckiego (*eventuelle Klagehäufung*)³

¹ Zob. M. WALIGÓRSKI, *Kumulacja roszczeń w procesie*, «Polski Proces Cywilny» 18-19/1937, s. 545.

² Zob. S. GOŁĄB, *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne*, Kraków 1930, s. 17.

³ Zob. P. OSOWY, *Powództwo o świadczenie*, Warszawa 2006, s. 37-52; K. GAJDA-ROSZCZYŃSKA, *Przedmiot procesu a badanie wstępne braków formalnych i opłaty żądania ewentualnego*, «Monitor Prawniczy» 11/2014, s. 589-593.

utorowało w piśmiennictwie⁴ i w judykaturze⁵ przekonanie o dopuszczalności i potrzebie formułowania żądań o charakterze ewentualnym, pozostających w szczególnej relacji względem zasadniczego, głównego roszczenia procesowego. Rozwój omawianej instytucji nie był jednak następstwem uregulowania i doprecyzowania jej w ustawie procesowej. Ani przedwojenny⁶, ani współczesny kodeks postępowania cywilnego⁷ nie odnosiły się wprost do sytuacji, w której strona powodowa formułuje określone żądania na wypadek nieuwzględnienia przez sąd żądania wiodącego.

Wszystkie instytucje procesowe, mimo dostrzeganej niekiedy niejednorodności, mają charakter *iuris publicum*. Ich opis, analiza i stosowanie, a także wykładnia i rozstrzyganie powstających w praktyce problemów prawprocesowych powinny być wolne od uznaniowości i dowolności, od sięgania do domniemań, fikcji prawnych, wypełniania luk czy stosowania analogii⁸. Mając na względzie przynależność postępowania cywilnego do dziedziny prawa publicznego⁹, można postrzegać żądanie ewentualne jako procesowy fenomen niekorrespondujący z dziedziną prawa, której jest elementem.

⁴ Zob. M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu w przyszłej polskiej procedurze cywilnej*, «Polski Proces Cywilny» 10-11/1927, s. 391-393; M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu*, «Polski Proces Cywilny» 5-6/1935, s. 149 i n.; M. ALLERHAND, *Żądanie ewentualne*, «Polski Proces Cywilny» 7-8/1938, s. 229 i n.

⁵ Począwszy od okresu międzywojennego. Zob. orzeczenie SN z 2 kwietnia 1930 r., Rw 1378/29, niepubl.; orzeczenie SN z 29 października 1931 r., Rw 1574/31, niepubl.; orzeczenie SN z 10 lipca 1936 r., C.360/36, «Polski Proces Cywilny» 19/1936, s. 604.

⁶ Przedwojenny kodeks postępowania cywilnego – powstały z połączenia rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej z 29 listopada 1930 r. (Dz. U. Nr 83, poz. 651) i z 27 października 1932 r. (Dz. U. Nr 93, poz. 803).

⁷ Ustawa z 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r. poz. 1568 ze zm.).

⁸ Szerzej zob. M. WALASIK, *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013, s. 253 i n.

⁹ Zob. J. GUDOWSKI, *Pełnomocnictwo procesowe na tle podziału prawa na prywatne i publiczne*, «Polski Proces Cywilny» 1/2011, s. 7 i n.; P. RYLSKI, *Ochrona interesu publicznego w postępowaniu cywilnym – przyczyny, przejawy, skuteczność*, [w:] *Interes publiczny a interes prywatny w prawie*, red. T. GIARO, Warszawa 2013, s. 69-86.

Na przekór genetycznym założeniom postępowania cywilnego konstataje się, że „instytucja ewentualnego żądania pozwu nie jest w ustawie nigdzie zakazana”¹⁰. Środowisko procesowe zaaprobowało konstrukcję „milczącej zgody ustawodawcy na takie rozwiązanie”, która znalazła odzwierciedlenie także w judykaturze¹¹. Mimo że ustawa procesowa nie wspomina o żądaniach ewentualnych, to dopuszczalność sięgania do tego mechanizmu zarówno w sprawach o świadczenie, ustalenie istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego bądź prawa, jak i o ukształtowanie stosunku prawnego lub prawa nie jest kwestionowana, nie jest także przedmiotem choćby ostrożnej krytyki. Przeciwnie, akcentuje się jej zalety¹², podkreśla pożyteczność, celowość funkcjonowania i jej wpływ na realizację postulatu ekonomii procesowej¹³.

2. ZASADA DYSPOZYCYJNOŚCI A KUMULACJA PRZEDMIOTOWA ROSZCZEŃ W PROCESIE CYWILNYM

Wśród najważniejszych zasad i wartości współczesnego procesu cywilnego¹⁴ istotne miejsce zajmuje zasada dyspozycyjności, stanowiąca refleks i atrybut autonomii praw prywatnych. Dyspozycyjność w dochodzeniu roszczeń jest traktowana jako nienaruszalna świętość wynikająca

¹⁰ Zob. M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu...*, s. 151.

¹¹ Zob. uchwała SN z 18 października 2013 r., III CZP 58/13, «OSNC» 6/2014, poz. 62. Por. wyroki SN z 26 stycznia 1979 r., IV CR 403/78, «OSNC» 10/1979, poz. 193; z 14 października 1999 r., I PKN 325/99, «OSNAPiUS» 5/2001, poz. 164; z 8 czerwca 2001 r., I PKN 490/00, «OSNP» 8/2003, poz. 200; postanowienia SN z 20 kwietnia 1966 r., I CZ 29/66, «OSPika» 2/1962, poz. 36; z 20 maja 1987 r., I CZ 55/87, «OSNCP» 11/1988, poz. 160; z 28 października 2008 r., I PZ 25/08, «OSNP» 5-6/2010, poz. 70.

¹² Zob. J. MISZTAŁ-KONECKA, *Żądanie ewentualne w postępowaniu cywilnym*, «Państwo i Prawo» 4/2022, s. 124-125. Por. H.E. ZADROŻNIAK, *Szczególne kumulacja roszczeń w procesie cywilnym*, «PiP» 1/2009, s. 97, 98-100.

¹³ Twierdzenie o realizacji postulatu uproszczenia postępowania wymaga poczynienia zastrzeżenia, że chodzi o całościowe uregulowanie sytuacji prawnej pozostających w sporze stron.

¹⁴ Szerzej zob. T. ZEMBRZUSKI, *Prawda jako wartość sprawiedliwego procesu*, «Przegląd Sądowy» 7-8/2023, s. 7-20.

z natury postępowania spornego, podkreślając jego indywidualistyczny charakter¹⁵. Polega na przyznaniu stronom prawa do rozporządzania przedmiotem sporu (dyspozycyjność materialna) i przysługującymi im uprawnieniami procesowymi, a także tokiem postępowania (dyspozycyjność formalna)¹⁶, zaś realizacja zasady dyspozycyjności nie może prowadzić do naruszenia praw procesowych strony przeciwnej¹⁷. Przywołana zasada przejawia się w sferze określania zakresu podmiotowego i przedmiotowego postępowania, umożliwiając dysponentowi sporu podjęcie decyzji, w jakich granicach sędzia będzie uprawniony i zobligowany rozstrzygnąć spór. W świetle powyższego sąd może brać pod rozwagę tylko ten wycinek rzeczywistości, który zostanie mu zaprezentowany przez stronę. Sędzia może „przyjąć za własny albo też odrzucić zgłoszony wniosek, dany w formie gotowej do tego, by przekształcić go tylko na zarządzenie jurysdykcyjne”¹⁸.

Elementami postępowania cywilnego są zarówno elementy statyczne, składające się na złożony stosunek prawnoprosesowy o charakterze publicznoprawnym¹⁹, jak i elementy dynamiczne związane z postępującym działaniem stron i uczestników postępowania oraz sądu. Postulatywnie, lecz motoryczne działania stron stanowią materiał i podstawę dla czynności procesowych organu rozstrzygającego o zasadności powództwa²⁰. Jak wskazano, sąd pełni rolę decydenta, działając jednak w sposób ograniczony, w granicach dyspozycji i wniosków stron. Skoro

¹⁵ Zob. J. GUDOWSKI, *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro*, [w:] J. GUDOWSKI, *Ars Iuridica. Rozprawy i eseje o procesie cywilnym, ustroju sądów i o sędziach*, Warszawa 2024, s. 11-27.

¹⁶ Szerzej zob. R. FLEJSZAR, *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016, s. 175-182.

¹⁷ Zob. E. WAŚKOWSKI, *System procesu cywilnego. Wstęp teoretyczny*, Wilno 1932, s. 99-100.

¹⁸ Zob. P. CALAMANDREI, *Względny charakter pojęcia skargi*, «Polski Proces Cywilny» 1-2/1939, s. 7.

¹⁹ Który według niektórych teorii jest określany jako akt prawny złożony. Zob. W. SIEDLECKI, *Nieważność procesu cywilnego*, Warszawa 1965, s. 40-43; Z. RESICH, *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985, s. 113-120.

²⁰ Zob. J. MOKRY, *Odwolalność czynności procesowych w postępowaniu sądowym*, Warszawa 1973, s. 56-60.

podmiot inicjujący postępowanie sądowe określa przedmiot procesu, uruchamiając złożony, normatywny mechanizm wykonywania wymiaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych²¹, to sąd musi respektować fundamentalne zasady *nemo iudex sine actore, ne procedat iudex ex officio* oraz *ne eat iudex ultra petita partium*, nie może przekroczyć żądania ilościowo (*plus*) ani jakościowo (*aliud*)²².

Roszczenie procesowe rozumiane jako twierdzenie o istnieniu prawa o oznaczonej treści – wiąże się z powołanym do życia stosunkiem prawnym zachodzącym między sądem, powodem i pozwanym²³. Powód, występując o udzielenie ochrony prawnej, powinien dokładnie określić żądanie oraz wskazać fakty, które je uzasadniają (art. 187 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.)²⁴. Obydwa elementy powinny być postrzegane łącznie, ponieważ zaprezentowany kompleks faktów indywidualizuje roszczenie pod względem procesowym²⁵. Podmiot inicjujący postępowanie korzysta ze swobody w zakresie doboru oraz liczby roszczeń procesowych. Może jednym pozwem dochodzić różnych roszczeń przeciwko pozwanemu, chociażby te roszczenia nie pozostawały ze sobą w łączności. Może również w zróżnicowany sposób sformułować żądanie²⁶ stosownie do przyjętej strategii procesowej oraz mających odzwierciedlenie w prawie

²¹ Zob. T. ZEMBRUSKI, *Nieważność postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2017, s. 144-156.

²² Zob. K. WEITZ, *Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym*, [w:] 'Aurea Praxis. Aurea Theoria'. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego, I, red. J. GUDOWSKI, K. WEITZ, Warszawa 2011, s. 699-704.

²³ Zob. E. WAŚKOWSKI, *Istota procesu cywilnego*, «Polski Proces Cywilny» 12-13/1936, s. 353-255; M. WALIGÓRSKI, *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947, s. 371-373; T. ZEMBRUSKI, *Nieważność postępowania...*, s. 144-147.

²⁴ W praktyce należy odnotować trudności związane z nieprecyzyjnym formułowaniem pozwu, czego rezultatem jest konieczność dokonania odpowiedniej wykładni bądź wszczęcia postępowania naprawczego w razie stwierdzenia niemożności nadania sprawie dalszego biegu. Zob. J. MISZTAŁ-KONECKA, *Niektóre wymogi formalne i fiskalne pozwu i apelacji w sprawie cywilnej z żądaniem ewentualnym*, «Monitor Prawniczy» 11/2020, s. 574-580.

²⁵ Zob. H. TRAMMER, *Następcza bezprzedmiotowość procesu cywilnego*, Kraków 1950, s. 16-17.

²⁶ Np. żądanie proste, tzw. ogólna kumulacja roszczeń, żądanie alternatywne czy upoważnienie przemienne (*facultas alternativa*).

materialnym oczekiwań. Co do zasady, każde z zaprezentowanych roszczeń zachowuje samodzielność procesową, podlega autonomicznemu badaniu i ocenie.

Od strony przedmiotowej zezwala się na szeroko pojętą kumulację roszczeń procesowych (art. 191 k.p.c.)²⁷, które z perspektywy orzekania mogą być zespolone w sposób łączny bądź rozłączny²⁸. Analizując pozostające ze sobą w związku roszczenia, można wyodrębnić takie, które mogą zostać zaspokojone równocześnie, jak i wyłączające się wzajemnie. Do drugiej grupy zalicza się szczególny rodzaj przedmiotowej kumulacji roszczeń w postaci żądania ewentualnego²⁹. Może ono odnosić się zarówno do przedmiotu procesu, jak i wyłącznie do kwestii formalnoprosesowych. Żądanie ewentualne nie ma charakteru samodzielnego, musi być każdorazowo rozpatrywane w powiązaniu z żądaniem głównym.

3. WEWNĄTRZPROCESOWA ZALEŻNOŚĆ MIĘDZY ROZSTRZYGNIĘCIAMI O ŻĄDANIU GŁÓWNYM I EWENTUALNYM

Żądanie indywidualizuje treść i podstawa faktyczna. Żądanie ewentualne – określane jako pomocnicze, dodatkowe lub wariantowe³⁰ – może mieć charakter zarówno pierwotny, tj. zostać zawarte w pozwie, jak i następczy, tj. zostać zgłoszone w toku postępowania. W obydwu wypadkach formułujący je podmiot zakłada prawdopodobieństwo

²⁷ Powództwo musi czynić zadość wymaganiom odnoszącym się do tożsamości stron, trybu postępowania adekwatnego dla wszystkich zgłoszonych żądań, dopuszczalnej kumulacji określonych postępowań odrębnych, a także właściwości sądu (ze względu na ogólną wartość roszczeń i bez względu na wartość przedmiotu sporu).

²⁸ Zob. K. PIASECKI, *Zasady orzekania. Kumulacja przedmiotowa roszczeń*, [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, red. W. BERUTOWICZ, II: *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. RESICH, Wrocław 1987, s. 299 i n.; W. SIEDLECKI, *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957, s. 122-130.

²⁹ Zob. M. WALIGÓRSKI, *Kumulacja...*, s. 545 i n.; por. A. TYRLUK, *Instytucja żądania ewentualnego*, «Monitor Prawniczy» 1/1995, s. 7-8; H.E. ZADROŻNIAK, *Szczególna kumulacja roszczeń w procesie cywilnym*, «PiP» 1/2009, s. 97-98.

³⁰ W żargonie prawniczym jako żądanie „na wszelki wypadek” lub „z ostrożności procesowej”.

bezskuteczności (oddalenia) wcześniejszego, hierarchicznie usytuowanego i zazwyczaj dalej idącego żądania. Pośrednio wyraża zatem wątpliwość co do oceny zasadności powództwa. Zgłoszenie roszczenia ewentualnego nie ma jednak pejoratywnej konotacji, nie stanowi przejawu kontumacji, obejścia prawa ani innych działań służących przewleczeniu postępowania³¹. Wyraża zapobiegliwość powoda, który dążąc do uzyskania ochrony prawnej, pozostaje w niepewności co do skutków wyboru roszczenia procesowego. Kierując się potrzebą ochrony swych interesów³², próbuje w ten sposób zwiększyć szanse na uwzględnienie powództwa, ewentualnie uniknąć powinności prowadzenia kolejnego procesu i związanych z nim kosztów i nakładu czasu³³. Powód minimalizuje ryzyko ziszczenia się sytuacji, w której dowiedziałby się „ku swemu przerażeniu po przeprowadzeniu sporu w trzech instancjach, że gdyby żądanie pozwu skierowane było na inny przedmiot, byłby spór wygrął, a to mimo że otrzymanie tego przedmiotu od pozwanego zarówno zaspokoiliby jego aspiracje jak przedmiot żądaniem pozwu objęty”³⁴.

Wątpliwości przedstawicieli doktryny prawa procesowego skupiały się wokół zagadnienia, czy dopuszczalne jest formułowanie żądania ewentualnego na innym stanie faktycznym lub innej podstawie prawnej względem żądania zasadniczego, czy też taki mechanizm należałoby kwalifikować jako zmianę powództwa³⁵. Koncentrując się na realizacji celu procesu polegającego na definitywnym uregulowaniu

³¹ Por. M. ALLERHAND, *Podstęp w procesie*, Lwów 1907, s. 6-18; T. ZEMBRZUSKI, *Nadużycie prawa procesowego de lege lata*, [w:] *Przeciwdziałanie nadużyciu uprawnień procesowych w postępowaniu sądowym*, red. J. KOSONOGA, Warszawa 2022, s. 150-184.

³² Szerzej zob. K. GAJDA-ROSCZYŃSKA, *Między interesem publicznym a prywatnym. Granice władzy sądowniczej w postępowaniu cywilnym. Część I – w poszukiwaniu pojęcia interesu*, «Przegląd Sądowy» 3/2020, s. 20-23.

³³ Por. J. MUCHA, *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014, s. 256.

³⁴ M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu w przyszłej...*, s. 391-392.

³⁵ Zob. L. PEIPER, *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza) i przepisów wprowadzających Kodeks postępowania cywilnego wraz z ustawami i rozporządzeniami dodatkowymi, tudzież z umowami międzynarodowymi*. I, Kraków 1934, s. 89; Ś. KRUSZELNICKI, *Kodeks postępowania cywilnego. Część I. Art. 1-507 z komentarzem*, Poznań 1938, s. 264.

sytuacji prawnej stron przez uwzględnienie jednego z żądań (głównego albo ewentualnego), wydaje się, że jednoznacznie rozgraniczone, niesprzeczne i pozostające ze sobą w związku żądania mogą odnosić się do odmiennej podstawy faktycznej lub prawnej³⁶. Za dopuszczalne należy uznać kumulowanie różnorodnych roszczeń opartych na zróżnicowanych podstawach. Stanowisko takie zdaje się także dominować w judykaturze³⁷.

Żądanie główne oraz żądanie ewentualne pozostają względem siebie „w stosunku ewentualnym”³⁸. Powinny być traktowane jako odrębne roszczenia procesowe niezależnie od tego, czy oparte są na tej samej, czy też na różnych podstawach faktycznych lub prawnych³⁹. Mimo ich rozłącznego charakteru stan zawisłości obejmuje obydwa roszczenia zgłoszone w pozwie, skoro stabilizacja procesowa odnosi się do przedmiotu procesu⁴⁰. Istota ich relacji wyraża się w twierdzeniu, że sąd może orzekać o żądaniu ewentualnym tylko wówczas, gdy oddali żądanie zgłoszone na pierwszym miejscu⁴¹. Chodzi bowiem o sytuację, w której skład orzekający nie stwierdzi podstaw do uwzględnienia żądania, które zostało sformułowane jako priorytetowe. Istnieje zatem złożona

³⁶ Por. M. ALLERHAND, *Na marginesie orzeczeń Sądu Najwyższego. Żądanie ewentualne*, «Polski Proces Cywilny» 7-8/1938, s. 232; M. WALIGÓRSKI, *Zarys polskiego procesu cywilnego*, Kraków 1952, s. 90; K. GAJDA-ROSZCZYŃSKA, *Przedmiot procesu...*, s. 591; J. MUCHA, *Zawisłość sprawy...*, s. 256.

³⁷ Zob. postanowienie SN z 28 października 2008 r., I PZ 25/08, «OSNP» 5-6/2010, poz. 70; uchwała SN z 18 października 2013 r., III CZP 58/13, «OSNC» 6/2014, poz. 62. Por. J. MISZTAŁ-KONECKA, *Żądanie ewentualne...*, s. 128-129; K. GÓRSKI, *Związek między orzeczeniem o żądaniu głównym i ewentualnym. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 9 listopada 2021 r.*, III CZP 70/20, «Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych» 1/2022, s. 58-60.

³⁸ Zob. M. ALLERHAND, *Kodeks postępowania cywilnego (Opracowanie)*, Lwów 1932, s. 222.

³⁹ Zob. orzeczenie SN z 7 września 1960 r., II CR 366/59, niepubl.; wyrok SN z 18 stycznia 2017 r., V CSK 198/16, niepubl.

⁴⁰ Por. J. MUCHA, *Zawisłość sprawy...*, s. 257-259; K. GÓRSKI, *Związek między orzeczeniem...*, s. 60-62.

⁴¹ Zob. wyrok SN z 31 stycznia 1996 r., III CRN 58/95, niepubl.; postanowienie SN z 4 października 2012 r., I CSK 1000/12, niepubl.; uchwała SN z 9 listopada 2021 r., III CZP 70/20, «OSNC» 5/2022, poz. 50.

wewnątrzprocesowa zależność między rozstrzygnięciem o żądaniu głównym a rozstrzygnięciem o żądaniu ewentualnym, skoro byt procesowy tego drugiego jest uwarunkowany negatywnym rozstrzygnięciem o pierwszym żądaniu. Uwzględnienie żądania głównego sprawia, że rozstrzygnięcie o żądaniu ewentualnym jest bezprzedmiotowe, a nawet niedopuszczalne, wobec czego powinno pozostać bez rozpoznania⁴². Odnosi się to także do sytuacji, w której zgłoszonych zostanie kilka żądań ewentualnych – ocena kolejnych następuje dopiero po oddaleniu wcześniejszych. W wypadku braku podstaw do uwzględnienia powództwa sąd powinien w sposób negatywny ustosunkować się do wszystkich zgłoszonych żądań.

Szczególny charakter żądań uwidacznia się także w mechanizmie fiskalnym. Od pozwu, w którym zgłoszono żądanie ewentualne, celowo pobiera się jedną opłatę odnoszącą się do tego z żądań, którego przedmiot przedstawia wyższą wartość⁴³. Nie jest możliwa kumulacja opłat w sytuacji, w której żądanie główne i żądanie ewentualne wzajemnie się wykluczają, zaś powód *de facto* zmierza do uwzględnienia tylko jednego z roszczeń. Do roszczenia głównego i ewentualnego nie stosuje się kumulacji przewidzianej w art. 21 k.p.c. Na powodzie spoczywa obowiązek uiszczenia wraz z wniesieniem pozwu opłaty od roszczenia głównego. Powinność uregulowania (uzupełnienia) opłaty od żądania ewentualnego aktualizuje się w razie nieuwzględnienia zasadniczego żądania⁴⁴.

⁴² W piśmiennictwie prezentowane bywa zapatrywanie o powinności umorzenia postępowania w odniesieniu do roszczenia ewentualnego, które „stało się zbędne”. Zob. M. ALLERHAND, *Na marginesie orzeczeń...*, s. 234.

⁴³ Zob. M. FRUCHS, *Jak oblicza się wartość przedmiotu sporu, jeżeli pozew zawiera żądanie ewentualne?*, «Polski Proces Cywilny» 3-4/1938, s. 109. Por. J. OFFNER, *Z dziedziny połączenia powództwa*, «Głos Adwokatów» 6/1934, s. 119-121.

⁴⁴ Zob. postanowienie SN z 20 maja 1987 r., I CZ 55/87, niepubl.; z 28 października 2008 r., I PZ 25/08, niepubl.

4. ŻĄDANIE GŁÓWNE I EWENTUALNE W POSTĘPOWANIU ODWOŁAWCZYM

Trafne jest spostrzeżenie, że „najpoważniejsze atoli wątpliwości narstęczają kwestje, wyłaniające się z wniesienia środków odwoławczych od wyroku, wydanego wskutek pozwu, zawierającego żądanie ewentualne”, których następstwem może być powstanie „dziwacznej dwutorowości”⁴⁵. Wypowiedzi judykatury koncentrowały się na dopuszczalności i zakresie zastosowania żądania ewentualnego, a także na kwestiach formalnych odnoszących się do wytoczenia powództwa⁴⁶. W orzecznictwie postuluje się, aby sąd najpierw rozstrzygał wyrokiem częściowym o żądaniu głównym (art. 317 § 1 k.p.c.), a dopiero po uprawnieniu się rozstrzygnięcia oddalającego żądanie główne rozstrzygał wyrokiem końcowym o żądaniu ewentualnym. Warunkiem *sine qua non* orzekania w przedmiocie żądania ewentualnego ma być prawomocne przesądzenie bezzasadności żądania zasadniczego. Nie tylko oddalenie obydwu żądań, lecz nieuwzględnienie żądania głównego kreuje *gravaminis* po stronie powoda⁴⁷. Celowość zaskarżenia orzeczenia nie może być wyłączona w następstwie uwzględnienia drugiego (ewentualnego) z kumulowanych roszczeń.

W uchwale Sądu Najwyższego z 9 listopada 2021 r. (III CZP 70/20)⁴⁸ zwrócono uwagę, że w sytuacji, w której sąd tym samym wyrokiem oddala żądanie główne i uwzględnia żądanie ewentualne, powód może wnieść apelację od tego wyroku, gdyż oddalenie żądania głównego przesądza o tym, że jest nim pokrzywdzony – jeżeli jednocześnie nie doszło do zaskarżenia wyroku w części uwzględniającej żądanie ewentualne, to nie wpływa to w żaden sposób na dopuszczalność apelacji powoda⁴⁹.

⁴⁵ Zob. M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu...*, s. 154.

⁴⁶ Por. K. GÓRSKI, *Związek między orzeczeniem...*, s. 56-57.

⁴⁷ Por. T. ZEMBRZUSKI, *Dopuszczalność środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, «Polski Proces Cywilny» 3/2022, s. 458-461.

⁴⁸ «OSNC» 5/2022, poz. 50.

⁴⁹ Odmienne zob. B. BRONIEWICZ-PASIEKA, *Zakres zaskarżenia wyroku wydanego na skutek wniesienia pozwu zawierającego żądanie główne i ewentualne – glosa* – I ACa 1273/19, «Monitor Prawniczy» 14/2021, s. 768-771.

Wewnątrzprocesowa zależność rozstrzygnięcia o żądaniu ewentualnym od istnienia negatywnego rozstrzygnięcia o żądaniu głównym skłania do istotnego wniosku, że wyrok I instancji nie uprawomocnia się w części rozstrzygającej o żądaniu ewentualnym. Jeżeli zatem sąd odwoławczy na skutek apelacji uzna, że żądanie główne jest zasadne i zmienia lub uchyli zaskarżony wyrok w części oddalającej to żądanie, to w następstwie takiego rozstrzygnięcia automatycznie (*ex lege*) traci moc zawarte w wyroku rozstrzygnięcie co do żądania ewentualnego. Z wypowiedzi Sądu Najwyższego wynika ponadto, że z perspektywy pewności obrotu sąd II instancji w wyroku wydanym na skutek apelacji powoda powinien w powyższym wypadku deklaratywnie stwierdzać, że wyrok I instancji w części uwzględniającej żądanie ewentualne traci moc na skutek zmiany lub uchylenia wyroku w części oddalającej rozstrzygnięcie o żądaniu głównym⁵⁰.

Realizacja postulatu orzekania o żądaniu głównym w formie wyroku częściowego, który może być zaskarżony apelacją, wiąże się z zagadnieniem dopuszczalności orzekania co do żądania ewentualnego po raz pierwszy na etapie postępowania odwoławczego. Chodzi o sytuację, w której sąd I instancji poprzestał na uwzględnieniu żądania głównego, które to rozstrzygnięcie zostało następnie skutecznie zaskarżone apelacją strony pozwanej. Nie jest jasne, czy sąd II instancji jest uprawniony do orzekania w przedmiocie żądania, co do którego nie wypowiedział się sąd niższej instancji. Sąd apelacyjny rozpoznaje wprawdzie sprawę na nowo⁵¹, lecz orzeka wyłącznie w granicach zaskarżenia. Kontrowersyjne jest zatem przyjęcie, że skoro norma z art. 386 k.p.c. w razie uwzględnienia apelacji wskazuje zasadniczo na powinność dokonania zmiany

⁵⁰ Por. uchwała SN z 9 listopada 2021 r., III CZP 70/20, «OSNC» 5/2022, poz. 50; K. GÓRSKI, *Związek...*, s. 56-69.

⁵¹ Szerzej zob. T. ZEMBRZUSKI, *Zakres kognicji sądu w postępowaniu apelacyjnym (uwagi na tle uchwały siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07)*, «Przegląd Sądowy» 6/2008, s. 44-62; J. GUDOWSKI, *Pogląd na apelację*, [w:] 'Aurea Praxis. Aurea Theoria'. *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, I, red. J. GUDOWSKI, K. WEITZ, Warszawa 2011, s. 241-271.

zaskarżonego wyroku i orzekania o charakterze reformatoryjnym⁵², to sąd odwoławczy mógłby na tym etapie rozpoznać i uwzględnić żądanie ewentualne⁵³. Wprawdzie postępowanie apelacyjne jest ukierunkowane na walidację wszystkich uchybień odnoszących się do postępowania pierwszoinstancyjnego oraz zaskarżonego wyroku, lecz takiemu rozwiązaniu można postawić zarzut pozbawienia strony jednej merytorycznej instancji⁵⁴.

Można postawić pytanie, czy podważenie orzeczenia sądu I instancji orzekającego o żądaniu głównym może być w kontekście żądania ewentualnego łączone z przesłanką „nierozpoznania istoty sprawy” z art. 386 § 4 k.p.c.⁵⁵, która polega na nierozpoznaniu istoty roszczenia będącego podstawą powództwa⁵⁶. Chodzi o zaniechanie zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony w następstwie przyjęcia, że istnieje przesłanka materialnoprawna unicestwiająca roszczenie albo przesłanka wykluczająca jego skuteczne dochodzenie⁵⁷. Sytuacja, w której sąd poprzestał na ocenie zasadności powództwa głównego, łączy się z brakiem orzekania w zakresie zgłoszonych, lecz

⁵² Jeżeli nie ma podstaw do oddalenia apelacji, powinność wydania orzeczenia reformatoryjnego wyłączona jest jedynie w sytuacji wyraźnego stwierdzenia podstawy do orzekania kasatoryjnego. Por. T. WIŚNIEWSKI, *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996, s. 97-98.

⁵³ Zob. J. MISZTAŁ-KONECKA, *Żądanie ewentualne...*, s. 131.

⁵⁴ Por. T. ERECIŃSKI, [w:] T. ERECIŃSKI, M. DZIURDA, B. WOŁODKIEWICZ, *Apelacja i kasacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz do art. 367-391¹ i 398¹-398²¹ k.p.c.*, Warszawa 2023, s. 170.

⁵⁵ Klasycznym przykładem jest oddalenie powództwa z powodu błędnego uznania, że dochodzone roszczenie jest przedawnione w sytuacji, w której sąd, przyjmując przedawnienie dochodzonego roszczenia, nie zbadał uprzednio jego istnienia. Por. postanowienie SN z 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, niepubl.

⁵⁶ Szerzej zob. J. SKĄPSKI, *Przyczynek do wyjaśnienia pojęcia „nierozpoznanie istoty sprawy”* (art. 408 Kpc.), *«Polski Proces Cywilny»* 8/1934, s. 225-230; P. RYLSKI, *Nierozpoznanie istoty sprawy jako podstawa uchylenia orzeczenia w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. SIEMASZKO, Warszawa 2011, s. 232-308.

⁵⁷ Zob. wyrok SN z 9 stycznia 1936 r., C 1839/36, *«Zb. Orz.»* 1936, poz. 315; wyrok SN z 23 września 1998 r., II CKN 897/07, *«OSNC»* 1/1991, poz. 22; postanowienie SN z 5 marca 2015 r., V CZ 126/14, niepubl.

pozostawionych bez rozpoznania roszczeń ewentualnych⁵⁸. W analizowanym wypadku przedmiot sporu został „załatwiony”⁵⁹, chociaż *prima facie* może się wydawać iluzoryczne twierdzenie, że w gestii stron pozostawać miało określenie ram sporu i wyznaczenie granic dla orzeczenia sądu. Odnotować należy uchwałę 7 sędziów Sądu Najwyższego z 3 lipca 2024 r. (III CZP 61/23)⁶⁰, w której stwierdzono, że jeżeli sąd II instancji, w wyniku rozpoznania apelacji od wyroku uwzględniającego żądanie główne, uznaje to żądanie za niezasadne, powinien zmienić zaskarżony wyrok, oddalając żądanie główne i oznaczając zmieniony wyrok jako częściowy, a także pozostawić rozpoznanie żądania ewentualnego sądowi I instancji⁶¹.

Powyższe nie oznacza jednak, że nierozpoznanie żądania ewentualnego miałyby być równoznaczne z nierozpoznanie istoty sprawy w przypadku uznania przez sąd apelacyjny żądania głównego za bezzasadne, co skutkowałoby potrzebą orzekania kasatoryjnego skutkującego przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania sprawy w zakresie, w którym sąd I instancji dotychczas nie orzekał⁶². Uniknięcie konieczności realizacji roszczenia wynikającego z żądania ewentualnego w kolejnym, osobnym postępowaniu⁶³, w którym dotychczasowe żądanie ewentualne zyskałoby charakter żądania głównego, osiągnąć jest w inny sposób. Trzeba zaakcentować, że sąd II instancji w ogóle nie może prowadzić postępowania względem żądania ewentualnego wobec braku substratu zaskarżenia w tym zakresie. Rozpoznając apelację od wyroku odnoszącego się do żądania głównego, sąd powinien mieć na względzie, że nie rozstrzygano jeszcze o żądaniach ewentualnych, ponieważ te mogą zostać zweryfikowane dopiero wówczas, gdy

⁵⁸ Por. orzeczenie SN z 17 lipca 1998 r., I CKN 804/97, niepubl.

⁵⁹ Por. J. SKĄPSKI, *Przyczynek...*, s. 230.

⁶⁰ Jeszcze niepubl. Zob. «Monitor Prawniczy» 8/2024, s. 451.

⁶¹ W chwili sporządzania niniejszej publikacji nie dysponowano uzasadnieniem uchwały.

⁶² Zob. postanowienie SN z 21 sierpnia 2024 r., III CZ 375/22, niepubl. Por. postanowienia SN z 13 sierpnia 2024 r., III CZ 51/23, niepubl.; z 16 października 2024 r., III CZ 404/22, niepubl.; z 14 listopada 2024 r., III CZ 487/22, niepubl.; z 14 listopada 2024 r., III CZ 19/23, niepubl.

⁶³ Zob. M. ALLERHAND, *Na marginesie orzeczeń...*, s. 234.

negatywne rozstrzygnięcie o żądaniu głównym stanie się ostateczne. Należy przychylić się do zapatrywania wyrażonego w postanowieniu Sądu Najwyższego z 11 marca 2024 r. (II CZ 196/23)⁶⁴, że fakt, iż w sprawie nierozpoznane pozostają żądania ewentualne, nie daje podstaw do twierdzenia, że sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Odpadają z tego względu przesłanki uchylenia zaskarżonego wyroku na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. W przywołanym orzeczeniu zwrócono uwagę, że sąd odwoławczy nie może czynić zarzutu sądowi I instancji, iż ten nie rozstrzygnął jeszcze o żądaniach ewentualnych. Skoro kognicja sądu *ad quem* obejmuje rozpoznanie sprawy w zakresie żądania głównego, to powinien on zmienić zaskarżony wyrok (art. 386 § 1 k.p.c.), jeżeli nie podziela stanowiska sądu I instancji o jego zasadności⁶⁵. Prowadzi to do wniosku, że wydanie orzeczenia reformatoryjnego (odnośnie do żądania głównego) aktualizuje obowiązek orzekania w sprawie w pozostałym (jeszcze nierozpoznanym) zakresie. Powództwo w zakresie żądań ewentualnych pozostaje zatem w gestii sądu I instancji, który powinien o nich orzec, po uprzednim uzyskaniu akt sprawy.

5. ZWIĄZANIE SĄDU KOLEJNOŚCIĄ ŻAŁAŃ ZGŁOSZONYCH PRZEZ POWODA

Obserwacja praktyki pozwala na stwierdzenie, że podmioty inicjujące postępowania sądowe w sprawach cywilnych często sięgają do przedmiotowej konstrukcji⁶⁶. Zgłoszenie żądania ewentualnego zazwyczaj jest nakierowane na odmienną formę ochrony prawnej interesów powoda⁶⁷. Tego rodzaju żądania odgrywają w ostatnich latach istotną rolę zwłaszcza w sprawach o roszczenia związane z zawartą z konsumentem umową kredytu denominowanego lub indeksowanego do franka szwajcarskiego (CHF), zaś skala i znaczenie takich powództw dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości dały asumpt do podjęcia działań legislacyjnych

⁶⁴ Niepubl.

⁶⁵ Albo oddalić apelację, jeżeli uważa rozstrzygnięcie sądu I instancji za zasadne.

⁶⁶ Por. J. MISZTAŁ-KONECKA, *Żądanie ewentualne...*, s. 120.

⁶⁷ Zob. M. ALLERHAND, *Na marginesie orzeczeń...*, s. 229-234.

mających na celu wyposażenie sądów w instrumenty, które pozwolą na rozładowanie zatorów wynikających z wpływu w krótkim czasie ogromnej liczby spraw dotyczących kredytów frankowych⁶⁸.

Określenie kolejności żądań stanowi immanentny element powództw zawierających żądania ewentualne. Źródłem praktycznych trudności i wątpliwości w tzw. sprawach frankowych bywa ocena zależności poszczególnych żądań w kontekście kolejności przedłożenia ich do rozpoznania⁶⁹. Judykatura mierzyła się z problematyką sekwencji rozstrzygania o kumulowanych żądaniach. W uchwale Sądu Najwyższego z 8 listopada 2024 r. (III CZP 26/23)⁷⁰ przesądzono, że sąd jest związany kolejnością żądań także wtedy, gdy powód żąda zwrotu nienależnego świadczenia obejmującego część nadpłaconych rat z powodu bezskuteczności niedozwolonych postanowień umowy kredytu, a ewentualnie zwrotu nienależnego świadczenia spełnionego w wykonaniu nieważnej umowy kredytu. Stwierdzenie to ma tym większe znaczenie w sytuacjach, w których powód – korzystając z konstrukcji roszczeń ewentualnych – dopiero w drugiej kolejności formułuje żądanie dalej idące. Preferowana przez niego kolejność rozpoznania żądań nie może być pozostawiona swobodzie sądu, a dokonanie kumulacji roszczeń, w tym wskazanie żądania głównego i ewentualnego, jest wiążące dla sądu niezależnie od elementów różnicujących te żądania. Wola powoda każdorazowo kształtuje zależność procesową między rozstrzygnięciami o żądaniu głównym i ewentualnym, które zachowują odrębność, stanowiąc samoistny przedmiot rozstrzygnięcia.

Sąd orzeka o żądaniach powoda w porządku wynikającym z *petitum* pisma procesowego⁷¹, mając na względzie odmienny charakter roszczeń

⁶⁸ <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-szczegolnych-rozwiazaniach-w-zakresie-rozpoznawania-spraw-dotyczacych-zawartych-z-konsumentami-umow-kredytu-denominowanego-lub-indeksowanego-do-franka-szwajcarskiego> [dostęp 30 stycznia 2025 r.].

⁶⁹ Klasycznym przykładem jest powództwo o ustalenie nieważności umowy z żądaniem ewentualnym odnoszącym się do ustalenia nieistnienia stosunku prawnego wynikającej z umowy.

⁷⁰ Niepubl.

⁷¹ Por. J. MISZTAŁ-KONECKA, *Żądanie ewentualne...*, s. 129.

głównych i ewentualnych, determinowany zróżnicowaniem okoliczności faktycznych, na których żądania te bywają opierane. Pryncypialne podejście może niekiedy powodować dezorientację i zaskoczenie stron i uczestników postępowania⁷² oczekujących elastycznego podejścia co do kształtu i skutków zapadających rozstrzygnięć. Porzucenie prezentowanych założeń stanowiłoby jednak zaprzeczenie formalizmu jako cechy procesu cywilnego⁷³, pozostawałoby w sprzeczności z zasadą dyspozycyjności wymagającej od strony zakreslenia granic kognicji sądu. Wypaczałoby sens powództwa zawierającego żądanie ewentualne, dzięki któremu powód w sposób dyskrecjonalny określa swój interes prawny w rozpoznaniu poszczególnych roszczeń procesowych.

6. ZAKOŃCZENIE

Krytycznie należy ocenić sytuację, w której istota roszczeń ewentualnych w relacji do roszczeń głównych, dopuszczalność ich konstruowania oraz sposób orzekania nie wynikają wprost z przepisów kodeksu postępowania cywilnego, lecz stanowią wyłącznie dorobek doktryny i orzecznictwa. Konieczność dookreślania kształtu instytucji żądania ewentualnego w drodze wypowiedzi judykatury jest w takim wypadku nieuchronna, narażona jednak na sprzeczności i niespójności, a także skutkuje rozbieżnościami w orzecznictwie sądów powszechnych. Wynika to po części z faktu, że powód nie ma obowiązku – choć byłoby to pożądaną – uporządkowania roszczeń według zakresu skutków prawnych ich uwzględnienia, czy też według znaczenia dla ochrony jego sfery

⁷² Zwłaszcza niezastępowanych przez zawodowych pełnomocników. Szerzej zob. T. ZEMBRUSKI, *Pouczanie strony występującej w procesie cywilnym bez zawodowego pełnomocnika co do wnoszenia środków zaskarżenia*, [w:] *Ochrona strony słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. M. BORATYŃSKA, Warszawa 2016, s. 843-852.

⁷³ Zob. S. CIEŚLAK, *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008, s. 197-212; T. ZEMBRUSKI, *Formalizm procesowy a skutki wadliwego oznaczenia pisma procesowego spełniającego wymagania środka zaskarżenia*, «Przegląd Sądowy» 1/2018, s. 20-21.

prawnej⁷⁴. W praktyce obserwuje się sytuacje, w których roszczenia o dalej idących skutkach są stawiane jako ewentualne w stosunku do żądania głównego. Aktualne pozostaje także stwierdzenie Maurycego Fruchsa, że „każdemu prawnikowi, czynnemu w praktyce, wiadomem jest, jakie trudności nastęrcza niejednokrotnie kwestja ujęcia żądania pozwu. Od zręczności autora pozwu, od trafności jego sądu, ale częścięj w wypadkach wątpliwych od – szczęścia zależy, jaki los spotka najszluszniejsze choćby roszczenie powoda!”⁷⁵.

Należy postulować wprowadzenie ustawowych mechanizmów, w tym jednoznacznego uznania dopuszczalności żądania ewentualnego, a także przesądzenia reguł związania sądu kolejnością żądań przedstawianych przez strony. Należy mieć na względzie potrzebę jednoznacznego określenia przedmiotowych granic zawisłości sporu (art. 192 pkt 1 k.p.c.) i prawomocności materialnej wyroku (art. 365 w zw. z art. 366 k.p.c.). Istotne znaczenie ma także ochrona interesów strony pozwanej, która dla podjęcia efektywnej obrony powinna mieć świadomość tego, jakie roszczenia są w stosunku do niej podnoszone i w jakim stosunku wobec siebie pozostają. W powyższym zakresie nie zachodzi potrzeba przyszłowiowego wynajdowania koła na nowo, ustawowe rozwiązania mogą i powinny czerpać z bogatego dorobku Sądu Najwyższego.

Analizowana materia należała do wybitnie spornych i wywołujących dyskusje na etapie tworzenia zrębów współczesnego prawa procesowego w Polsce⁷⁶. Mimo upływu lat oraz zmieniających się uwarunkowań społecznych, politycznych oraz gospodarczych ustawodawca pozostaje głuchy na zgłaszane w doktrynie postulaty i oczekiwania. Nawiązując do słów Stanisława Gołęba, wypada stwierdzić, że choć kodeks postępowania cywilnego nie powinien ulegać ciągłym zmianom, to w sytuacji, w której „długoletnia praktyka wyświetliła istotne braki, dając sobie rady z tym wszystkim, co w drodze stosowania i interpretacji usunąć

⁷⁴ Por. K. GÓRSKI, *Związek między orzeczeniem...*, s. 60.

⁷⁵ Zob. M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu w przyszłej...*, s. 391.

⁷⁶ Zob. M. FRUCHS, *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu w przyszłej...*, s. 393.

można i bez zmiany ustawy”⁷⁷, warto podjąć próbę skodyfikowania omawianej instytucji.

ŻĄDANIE EWENTUALNE, CZYLI KILKA UWAG O POTRZEBIE UREGULOWANIA INSTYTUCJI W USTAWIE PROCESOWEJ

Streszczenie

Instytucja żądania ewentualnego jest elementem szeroko pojętej kumulacji roszczeń procesowych. Podmioty inicjujące postępowania sądowe w sprawach cywilnych często korzystają z możliwości zgłaszania roszczeń na wypadek nieuwzględnienia przez sąd żądania głównego. Stanowi to przejaw zapobiegliwości stron, które dążąc do uzyskania ochrony prawnej, pozostają w niepewności co do skutków wyboru roszczenia procesowego. Taka strategia zwiększa szanse na uwzględnienie powództwa oraz uniknięcie konieczności prowadzenia kolejnego procesu sądowego. Między rozstrzygnięciem o żądaniu głównym a rozstrzygnięciem o żądaniu ewentualnym istnieje wewnątrzprocesowa zależność wyrażająca się w tym, że sąd może orzekać o żądaniu pomocniczym tylko wówczas, gdy oddali żądanie zgłoszone na pierwszym miejscu. Oba żądania postrzegane są jako odrębne roszczenia procesowe niezależnie od tego, czy oparte są na tych samych, czy na różnych podstawach faktycznych i prawnych. Złożoność konstrukcji procesowej uwidacznia się w postępowaniu odwoławczym służącym weryfikacji trafności powództwa. Istota roszczeń ewentualnych w relacji do roszczeń głównych, dopuszczalność ich konstruowania oraz sposób orzekania nie wynikają wprost z przepisów kodeksu postępowania cywilnego, lecz stanowią dorobek doktryny i orzecznictwa. Należy postulować wprowadzenie ustawowych mechanizmów, w tym jednoznacznego uznania dopuszczalności żądania ewentualnego, a także przesądzenia reguł związania sądu kolejnością żądań przedstawianych przez strony.

THE ALTERNATIVE CLAIM: COMMENTS ON THE NEED FOR A REGULATION ON THIS INSTITUTION IN PROCEDURAL LAW

Summary

The institution of the alternative claim is part of the broadly defined range of accumulated procedural claims. Many litigants initiating judicial proceedings in civil law cases are interested in the option of raising alternative claims in the

⁷⁷ Zob. S. GOŁĄB, *Skupienie i przyspieszenie w procesie cywilnym*, Lwów 1937, s. 6.

event of the court failing to grant their principal claim. This is a manifestly precautionary approach chosen by parties who, while seeking legal protection, are uncertain of the consequences of their choice of a procedural claim. The strategy increases the chances of the claim being upheld, and of avoiding the need for further proceedings in court. There is an inherent procedural affiliation between principal and alternative claim rulings, as the court can only rule on a subsidiary claim once the principal claim has been dismissed. These two types of claim are considered separate procedural measures, regardless of whether they have identical or different factual and/or legal grounds. The complexity of the procedural construction becomes apparent in appellate proceedings designed to verify claim accuracy. The essence of alternative claims in juxtaposition to principal claims does not arise directly from the provisions of the Polish Code of Civil Procedure, the admissibility of their construction, or the ultimate adjudication, but instead come from an established body of doctrine and case law. A proposal for the introduction of statutory mechanisms should be put forward, including explicit recognition of claim admissibility, and the courts should be bound to observe unambiguous rules for the order of claims presented by parties to judicial proceedings.

Słowa kluczowe: żądanie ewentualne; zasada dyspozycyjności; kumulacja roszczeń; związanie sądu żądaniem strony; ekonomia procesowa.

Keywords: alternative claim; the dispositive principle; accumulated claims; provisions binding courts to consider claims as filed by parties; economy of proceedings.

Literatura

- ALLERHAND M., *Kodeks postępowania cywilnego (Opracowanie)*, Lwów 1932.
- ALLERHAND M., *Na marginesie orzeczeń Sądu Najwyższego. Żądanie ewentualne*, «Polski Proces Cywilny» 7-8/1938, s. 229–234.
- ALLERHAND M., *Podstęp w procesie*, Lwów 1907.
- ALLERHAND M., *Żądanie ewentualne*, «Polski Proces Cywilny» 7-8/1938, s. 229–234.
- BRONIEWICZ-PASIEKA B., *Zakres zaskarżenia wyroku wydanego na skutek wniesienia pozwu zawierającego żądanie główne i ewentualne – glosa – I ACa 1273/19*, «Monitor Prawniczy» 14/2021, s. 768–771.
- CALAMANDREI P., *Względny charakter pojęcia skargi*, «Polski Proces Cywilny» 1-2/1939, s. 2–24.
- CIEŚLAK S., *Formalizm postępowania cywilnego*, Warszawa 2008.
- ERECIŃSKI T., DZIURDA M., WOŁODKIEWICZ B., *Apelacja i kasacja w postępowaniu cywilnym. Komentarz do art. 367-391¹ i 398¹-398²¹ k.p.c.*, Warszawa 2023.
- FLEJSZAR R., *Zasada dyspozycyjności w procesie cywilnym*, Warszawa 2016.

- FRUCHS M., *Jak oblicza się wartość przedmiotu sporu, jeżeli pozew zawiera żądanie ewentualne?*, «Polski Proces Cywilny» 3-4/1938, s. 107-109.
- FRUCHS M., *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu*, «Polski Proces Cywilny» 5-6/1935, s. 149-155.
- FRUCHS M., *O dopuszczalności ewentualnego żądania pozwu w przyszłej polskiej procedurze cywilnej*, «Polski Proces Cywilny» 10-11/1927, s. 391-394.
- GAJDA-ROSZCZYŃSKA K., *Miedzy interesem publicznym a prywatnym. Granice władzy sądu w postępowaniu cywilnym. Część 1 – w poszukiwaniu pojęcia interesu*, «Przegląd Sądowy» 3/2020, s. 20-55.
- GAJDA-ROSZCZYŃSKA K., *Przedmiot procesu a badanie wstępne braków formalnych i opłaty żądania ewentualnego*, «Monitor Prawniczy» 11/2014, s. 589-583.
- GOŁĄB S., *Projekty polskiej procedury cywilnej. Powstanie – uzasadnienie – zdania odrębne*, Kraków 1930.
- GOŁĄB S., *Skupienie i przyspieszenie w procesie cywilnym*, Lwów 1937.
- GÓRSKI K., *Związek między orzeczeniem o żądaniu głównym i ewentualnym. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z 9 listopada 2021 r.*, III CZP 70/20, «Europejski Przegląd Prawa i Stosunków Międzynarodowych» 1/2022, s. 56-70.
- GUDOWSKI J., *O kilku naczelnych zasadach procesu cywilnego – wczoraj, dziś, jutro*, [w:] J. GUDOWSKI, 'Ars Iuridica'. *Rozprawy i eseje o procesie cywilnym, ustroju sądów i o sędziach*, Warszawa 2024.
- GUDOWSKI J., *Pełnomocnictwo procesowe na tle podziału prawa na prywatne i publiczne*, «Polski Proces Cywilny» 1/2011, s. 7-27.
- GUDOWSKI J., *Pogląd na apelację*, [w:] Aurea Praxis. Aurea Theoria. *Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, I, red. J. GUDOWSKI, K. WEITZ, Warszawa 2011, s. 241-271.
- KRUSZELNICKI Ś., *Kodeks postępowania cywilnego. Część I. Art. 1-507 z komentarzem*, Poznań 1938.
- MISZTAŁ-KONECKA J., *Niektóre wymogi formalne i fiskalne pozwu i apelacji w sprawie cywilnej z żądaniem ewentualnym*, «Monitor Prawniczy» 11/2020, s. 574-580.
- MISZTAŁ-KONECKA J., *Żądanie ewentualne w postępowaniu cywilnym*, «Państwo i Prawo» 4/2022, s. 120-134.
- MOKRY J., *Odwoływalność czynności procesowych w postępowaniu sądowym*, Warszawa 1973.
- MUCHA J., *Zawisłość sprawy w procesie cywilnym*, Warszawa 2014.
- OFFNER J., *Z dziedziny połączenia powództwa*, «Głos Adwokatów» 6/1934, s. 119-121.
- OSOWY P., *Powództwo o świadczenie*, Warszawa 2006.
- PEIPER L., *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego (część pierwsza) i przepisów wprowadzających Kodeks postępowania cywilnego wraz z ustawami i rozporządzeniami dodatkowymi, tudzież z umowami międzynarodowymi*, I, Kraków 1934.

- PIASECKI K., *Zasady orzekania. Kumulacja przedmiotowa roszczeń*, [w:] *System prawa procesowego cywilnego*, red. W. BERUTOWICZ, II: *Postępowanie rozpoznawcze przed sądami pierwszej instancji*, red. Z. RESICH, Wrocław 1987, s. 299-320.
- RESICH Z., *Istota procesu cywilnego*, Warszawa 1985.
- RYLSKI P., *Ochrona interesu publicznego w postępowaniu cywilnym – przyczyny, przejawy, skuteczność*, [w:] *Interes publiczny a interes prywatny w prawie*, red. T. GIARO, Warszawa 2013, s. 69-86.
- RYLSKI P., *Nierozpoznanie istoty sprawy jako podstawa uchylecia orzeczenia w postępowaniu cywilnym*, [w:] *Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX-lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, red. A. SIEMASZKO, Warszawa 2011, s. 232-308.
- SIEDLECKI W., *Nieważność procesu cywilnego*, Warszawa 1965.
- RYLSKI P., *Zasady wyrokowania w procesie cywilnym*, Warszawa 1957.
- SKĄPSKI J., *Przyczynek do wyjaśnienia pojęcia „nierozpoznanie istoty sprawy”* (art. 408 Kpc.), *«Polski Proces Cywilny»* 8/1934, s. 225-230.
- TRAMMER H., *Następca bezprzedmiotowości procesu cywilnego*, Kraków 1950.
- TYRLUK A., *Instytucja żądania ewentualnego*, *«Monitor Prawniczy»* 1/1995, s. 7-11.
- WAŚKOWSKI E., *Istota procesu cywilnego*, *«Polski Proces Cywilny»* 12-13/1936, s. 353-362.
- WAŚKOWSKI E., *System procesu cywilnego. Wstęp teoretyczny*, Wilno 1932.
- WAŁASIK M., *Analogia w prawie procesowym cywilnym*, Warszawa 2013.
- WALIGÓRSKI M., *Kumulacja roszczeń w procesie*, *«Polski Proces Cywilny»* 18-19/1937, s. 545-561.
- WALIGÓRSKI M., *Polskie prawo procesowe cywilne. Funkcja i struktura*, Warszawa 1947.
- WALIGÓRSKI M., *Zarys polskiego procesu cywilnego*, Kraków 1952.
- WEITZ K., *Związanie sądu granicami żądania w procesie cywilnym*, [w:] *Aurea Praxis. Aurea Theoria. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Tadeusza Erecińskiego*, I, red. J. GUDOWSKI, K. WEITZ, Warszawa, s. 679-715.
- WIŚNIEWSKI T., *Apelacja i kasacja. Nowe środki odwoławcze w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 1996.
- ZADROŻNIAK H.E., *Szczególna kumulacja roszczeń w procesie cywilnym*, *«Państwo i Prawo»* 1/2009, s. 97-110.
- ZEMBRZUSKI T., *Dopuszczalność środków zaskarżenia w postępowaniu cywilnym*, *«Polski Proces Cywilny»* 3/2022, s. 437-476.
- ZEMBRZUSKI T., *Formalizm procesowy a skutki wadliwego oznaczenia pisma procesowego spełniającego wymagania środka zaskarżenia*, *«Przegląd Sądowy»* 1/2018, s. 5-22.
- ZEMBRZUSKI T., *Pouczanie strony występującej w procesie cywilnym bez zawodowego pełnomocnika co do wnoszenia środków zaskarżenia*, [w:] *Ochrona strony*

- słabszej stosunku prawnego. Księga jubileuszowa ofiarowana Profesorowi Adamowi Zielińskiemu*, red. M. BORATYŃSKA, Warszawa 2016, s. 843-864.
- ZEMBRZUSKI T., *Prawda jako wartość sprawiedliwego procesu*, «Przegląd Sądowy» 7-8/2023.
- ZEMBRZUSKI T., *Nadużycie prawa procesowego de lege lata*, [w:] *Przeciwdziałanie nadużyciu uprawnień procesowych w postępowaniu sądowym*, red. J. KOSONOGA, Warszawa 2022, s. 150-184.
- ZEMBRZUSKI T., *Nieważność postępowania w procesie cywilnym*, Warszawa 2017.
- <https://www.gov.pl/web/premier/projekt-ustawy-o-szczegolnych-rozwiazaniach-w-zakresie-rozpoznawania-spraw-dotyczacych-zawartych-z-konsumentami-umow-kredytu-denominowanego-lub-indeksowanego-do-franka-szwajcarskiego>.